

Peti Lehel¹

Pünkösdzizmus és szociális integráció: egy csángó asszony vallásváltása

Kivonat

2013–2017 között egy ERC kutatási projekt keretében Moldova egy mikrorégiójában működő roma, ortodox román háttérű és csángó pünkösdi közösségekben végeztem kutatást. A terepmunkára alapozott elemzések e közösségek rituális gyakorlatait, a migráció és megtérés kapcsolatát vizsgálták, a megtéréstörténetek modellezésére stb. koncentráltak. (A tanulmányokat összefoglaló kötet Peti, 2020). A tanulmány e kutatási projektre alapozva, de azt új terepmunkával és vizsgálati szempontokkal továbbvívve/kibővítve egy moldvai katolikus faluban pünkösdzizmusra áttérő csángó asszony történetét elemzi. Az elemzésből rálátás nyílik a személy életét meghatározó normarendszer és intézmények működésére, a római katolikus közösség reakciójára, a család válaszára, valamint a papnak a helyzetre alkalmazott stratégiájára. John Lofland és Rodney Stark 1967-ben megjelent, vallási megtérések szempontjait meghatározó modellje mentén bemutatom a pünkösdzizmushoz való közeledésében legfontosabbnak ítélt életeseményeit, valamint a világmérvén alapvető változásait.

Kulcsszavak: pünkösdzizmus, vallásváltás, vallási megtérés, moldvai csángó

Abstract. Pentecostalism and Social Integration: the Conversion of a Csángó Woman

Between 2013–2017, I conducted research in an ERC research project in a micro-region of Moldova in Roma, Orthodox Romanian and Moldavian Csángó Pentecostal communities. The fieldwork-based analyses focused on the ritual practices of these communities, the relationship between migration and conversion, the modelling of conversion stories, etc. (The summarizing volume of the studies: “We have the gift of Christ in us.” Pentecostalism in Romanian, Roma and Csángó communities from Moldavia. Balassi Kiadó–Erdélyi Múzeum-Egyesület, Budapest–Kolozsvár, 2020.) Based on this research project, but expanding it with new fieldwork and research perspective, the study analyzes the story of a Csángó woman who converted to Pentecostalism in a Catholic village in Moldova. The analysis gives an insight into the functioning of the norms and institutions that determine the life of the person, the reaction of the Roman Catholic community, the response of the family and the strategy of the priest in the situation. Along the lines of John Lofland and Rodney Stark’s 1967 model defining aspects of religious conversions, I present the life events deemed most important in her approach to Pentecostalism, as well as the fundamental changes in her worldview.

Keywords: Pentecostalism, change of confession, religious conversion, Moldavian csángó

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article

Peti Lehel (2022). Pünkösdzizmus és szociális integráció: egy csángó asszony vallásváltása. *Erdélyi Társadalom*, 20(1), 55–79. <https://doi.org/10.17177/77171.267>

A tanulmány ingyenesen letölthető a CEEOL-ról: <https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=928> és a GESIS adatbázisából: <http://www.da-ra.de/dara/search?lang=en&mdlang=en>.

1 A szerző a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale – ISPMN) kutatója.

BEVEZETÉS²

A tanulmány egy moldvai csángó faluban élő asszony (Sarah) római katolikus vallásról pünkösdizmusra való áttérésének „antropológiai közelképét” nyújtja. Célja azoknak az okoknak az értelmezése, amelyek a római katolikus vallásból való kiválása háttérében állnak. Az elemzést a vallási megtérésekkel foglalkozó szakirodalom egyik „alapelmélete”, John Lofland és Rodney Stark modellje felhasználásával végzem (lásd Lofland & Stark, 1965).

Elemzésem első részében Sarah szülőfaluját mutatom be, a moldvai csángó közösséget, ahol jelenleg is él, felvázolva a falu (és a régió, ahol a település fekszik) jelentősebb gazdasági és társadalmi jellegzetességeit. Ezt követően ismertetem Sarah-nak az áttérését megelőző, fontosabb életeseményeit. Bemutatom azt a társadalmi környezetet, amelyben Sarah élete a pünkösdista közösséghez való csatlakozását megelőzően zajlott, a csángó falunak azokat az intézményeit, amelyek Sarah életének döntéseire reagáltak: a család, a szomszédság és a falu nyilvánossága, a helyi, valamint egy, a közeli nagyváros római katolikus papja. Az elemzés ily módon hangsúlyt fektet annak részletezésére is, hogy a római katolikus közösség hogyan viszonyul a szokványostól eltérő döntéseket hozó fiatal nőhöz. Ezt követően felvázolom John Lofland és Rodney Stark modelljét, utalva más elméleti koncepciókra is. Végül azt vizsgálom meg, hogy az általam ismertett eset hogyan viszonyul J. Lofland és R. Stark modelljéhez, a vallási megtérés ebben meghatározott szempontrendszeri miben segítik az általam feltárt eset magyarázatának kibontását.

A FALU

A település, ahol Sarah él, Kelet-Románia egyik nagyobb városának (Bákó) közelében fekszik. A Szeret menti római katolikus csángóság egyik legnagyobb faluja a maga közel 4600 lakosával. A csángó falu haszonélvezője a nagyváros közelségéből fakadó infrastrukturális előnyöknek (a város könnyen megközelíthető a településen áthaladó gyorsforgalmi út, buszjáratok stb. révén). A szomszédságában lévő többi településsel együtt a romániai rendszerváltásig egyfajta „archaikus zárványlét” jellemezte, amely az életvezetés viszonylagos hagyományos voltában, az értékrendszer vallásos beágyazottságában mutatkozott meg. A régióból a rendszerváltást követően vendégmunkások tömege özönlött kezdetben Magyarországra, majd főként Olasz- és Spanyolországba, míg ma már több nyugat- és észak-európai állam is e régió migrációs célterületét ké-

2 E tanulmányhoz felhasznált etnográfiai adatok, megfigyelések stb. jelentős részére a Pócs Éva által vezetett „Kelet-Nyugat” Vallásantropológiai Kutatócsoport tagjaként [Európai Kutatási Tanács (ERC), 324214 sz. EKT-projekt. *Népi vallás a keleti és nyugati kereszténység határán: folyamatosság, változások és kölcsönhatások*] tettem szert (2013–2017). Az e projekt keretében egy moldvai kistérségben pünkösdista „hálózatot” alkotó közösségekben végzett kutatásaimat később a projekten kívül, ill. annak lezárultával is folytattam. Köszönettel tartozom Kiss Dénesnek, Tánzos Vilmosnak, valamint a „Kelet-Nyugat” Vallásantropológiai Kutatócsoport tagjainak a tanulmány első változatához fűzött megfigyeléseikért. Köszönettel tartozom ugyanakkor András Szabolcsnak, hogy teológiai kérdésekben segítségemre volt.

pezi. A munkamigráció nemcsak a település arculatának radikális megváltozását eredményezte (új építésű házak tömkelege), de a paraszti életforma visszaszorulását, szinte teljes felszámolódását is. Mindez a közösségi együttélés legfontosabb kereteit, az érték- és normarendszer bizonyos mértékű változását, „modernizációját” is maga után vonta. Az elmúlt évtizedekben a településen nagymértékű infrastrukturális fejlesztések mentek végbe, európai uniós támogatásokkal a sokfelé ágazó utcák többségét leaszfaltozták, a települést keresztül-kasul szelő patakon több híd is épült, akadálymentesítve az autóforgalmat. A településen végbemenő változások mellett azonban a csángó falu hangulatában, az idegennel szembeni „reflexeiben”, az egyes családok közösségi viszonyrendszerekbe való beágyazottsága stb. tekintetében meglehetősen konzervatív, „falusias” maradt. A településen két templom is van. A templom látogatottsága – bár, ha a rendszerváltás előtti állapothoz hasonlítjuk, kétségkívül csökkent – máig szokatlanul magas. A koronavírus-járványt megelőző időszakban nem volt ritka látvány, hogy vasárnaponként sokan a templomkertben állva hallgatták a kihangosított misét, ahogy gyakorinak számított az esti szertartásokra igyekvő, vagy éppen onnan jövő, ünneplő ruhába (nem ritkán csángó népviseletbe) öltözött, főként idősebb asszonyok látványa is.

SARAH ÉLETTÖRTÉNETE EGY PÜNKÖSDI KÖZÖSSÉGHEZ VALÓ CSATLAKOZÁSÁT MEGELŐZŐEN

Sarah ötven év körüli, négy gyermeket nevelő csángó asszony. Sokgyermekes (tizenegyen voltak testvérek), szerény körülmények között élő család első gyermekeként született. Ily módon kisebb testvérei gondozásában, valamint a nagycsalád háztartásában, s a gazdálkodás jelentette nehéz fizikai munkában gyermekora óta részt vett. Gyermek- és kora fiatalkoráról keveset mesélt, többnyire a csángó lányok munkával teli, a falu határát szinte át sem lépő életéről, különösebb említésre méltó esemény nélküli időszakként beszélt róla.

Sarah 21 évesen ment férjhez. Házasságában nem érezte jól magát, sorsa kilátástalannak tűnt számára. Elmondása szerint a férje megállás nélküli munkára kényszerítette, ha lázadni mert ez ellen, azzal fenyegette, hogy akár a ruházatot és az élelmet is megvonja tőle.

„Én egy olyan családból jövök, ahol tizenegyen voltunk testvérek, s én legnagyobb voltam és én szokva voltam a nehézségekkel. De nekem ő, rabként kezelte. Nem úgy vett, mint... [egy embert]. Én dolgozam, csánjak mindenkire, mert én vagyok szakatt a dologval. Én nem azért jöttem ide. És hogyha nem fogadtam szót, akkor lásd meg, Uram, nem ötetet, nem étel. Há mi vagyok én? És konkrétan nem hiúságból léptem vissza. Azért léptem ki [a házasságból], mert az nekem nem volt élet. Azt mondtam, egy életem van. S azt es, mondom, úgy élem le, mind egy ánimál [állat], mondom, akkor salut [szia].”³

3 2016. július. A kurzívval szedett szövegrészek románul hangzottak el. A tanulmányban szereplő interjúrészletek román fordítását következetesen kurzívval jelölöm.

Férjével való folytonos konfliktusainak egyik visszatérő oka az volt, hogy nem született gyermeke. A férfi ezért őt hibáztatta. Kilátástalan sorsa elől Sarah – egy csángó faluban rendkívül szokatlan módon – elhagyta a férjét, és válókeresetet adott be. Az 1990-es években a csángó falvakban meglehetősen ritkának számított a válás. Családja rosszalta döntését, ahogy a szűkebb környezete is. Ez elől menekülve Magyarországra utazott. A csángó falvakból Magyarországra irányuló munkamigráció abban a periódusban kezdett kibontakozni, amikor Sarah is vendégmunkával próbálkozott. Egyedül rendszerint férfiak vállalkoztak vendégmunkára. Fiatal nők leginkább férjükkel vagy házasághoz vezető, „eldöntött”, komoly párkapcsolatban jutottak ki Magyarországra dolgozni.

„Férfijnél voltam, és úgy került ki, hogy én nem szerettem azt az életet, és elmentem. [De mért, nem volt jó a férje?] Nem értettem én, hogy az életemet nem tudom úgy élni, azon a módon, ahogy kezdtük volt. Ugye én 21 éves voltam, addig éltem egyfajta életet, máshova nem voltam, nem láttam más formát, csak otthon voltam, meg minden, s akkor, mikor eccer férjhez mentem, az más világ volt, még régebben gondoltak, még begyepesedettebben veszik, mit tudom én. Nem szerettem azt az életet. Gyerek nem volt, az is baj volt, én voltam a hibás, meg minden. Elmentem. Ott-hagytam. Kimentem Magyarországra, dolgoztam, közbe beadtam a válópert, elváltam, visszavettem a saját nevemet, nem kértem semmit vissza (nyomatékkal), semmit!”⁴

Több éven keresztül Magyarországon élt. Az országban illegálisan tartózkodott: az akkori törvények szerint csak munkavállalási vízummal dolgozhatott volna Magyarországon. A csángó vendégmunkások ezt többnyire úgy kerültk meg, hogy havonta valamelyik határhoz utaztak és útlevelükben megújították az egy hónapi tartózkodásukat, „új pecsétet szereztek”. Sarah a családjával való konfliktusa és a faluban elvált asszonyként való megbélyegzettsége miatt nem követte a többi vendégmunkás gyakorlatát, miszerint két-három havonta hazautaztak. Tőlük eltérően Sarah nem újította meg az útlevélbe való pecsételéssel a Magyarországon való legális tartózkodását. Az útlevélbe való pecsételés csak magyarországi tartózkodást biztosított, nem engedélyezte a munkavállalást. A hazautazás kitiltást eredményezett volna, ezért ő legfennebb évente egyszer látogatott haza. Ilyenkor a magyar hatóságoknak azt állította, hogy ellopták az útlevelét. Kertészként dolgozott. Az őt alkalmazó házaspárnál nemcsak hogy jól elsajátította a magyar nyelvet, de elemi osztályos gyerekük tankönyvei segítségével megtanult magyarul írni és olvasni is.

Elmondása szerint a problémái elől a munkába menekült:

„Ugyes addig dolgoztam, hogy kimerüljek a dolgaimból, problémáimból, mindig a kert, a szabadban, meg minden.”⁵

4 2015. június.

5 2016. július.

Fiatal, független nőként Magyarországon kapcsolatra lépett egy férfival, és – mivel úgy tudta, hogy nem lehet gyermeke – nagyon meglepődött, amikor kiderült, hogy teherbe esett. Amikor a partnerének beszámolt erről, és az nem akarta vállalni a születendő gyermeket, azt mondta neki, hogy megszünteti a terhességet, majd minden kapcsolatot megszakított vele, és hazautazott a szülőfalujába. Döntését a gyermek megtartásáról vallásos meggyőződésével indokolta.

„Baleset volt, úgyhogy mikor megtudta, hogy mi a baj, azt mondta, hogy nem vállalja. S akkor azt mondtam, hogy igen, eltettem, nem lesz gyerek, semmi, és én akkor eltűntem a környékről. No, s akkor én a gyereket megtartottam, nem tud semmit róla, úgyhogy én ezeket (véltetően a többi gyerekére is utal) felneveltem. Mondom, hogy félek az Istentől! S akkor én hazajöttem.”⁶

Megtakarításaiból abban a kisrégióban, ahol született, egy garzonlakást vásárolt egy, a falujától 40 km-re fekvő városban. A lakásvásárlástól azt remélte, hogy meg tudja őrizni a családjától való anyagi függetlenségét. Eltervezte, hogy a gyereke megszületését követően munkát fog vállalni, a gyermeket pedig bölcsődébe adja. Terhességét ebben az időben mindenki előtt eltitkolta. A lakásvásárlást követően visszautazott Magyarországra, és még két hónapig dolgozott. A szülése közeledtével visszautazott Romániába, a kisvárosi lakásában lakott. Anyja csupán gyermeke megszületése előtt két héttel tudta meg, hogy gyermeket vár.

A gyereke megszületése után a kisvárosban próbálta eltartani magát, de nem talált munkát. Ebben az időszakban a rendszertelenül érkező szociális támogatásból élt. Időközben hazajárt segíteni anyjának, de közben folyamatosan munkát keresett. Mivel időközben apja is meghalt, anyja Sarah kisebb testvéreivel jövedelem és támasz nélkül maradt. Szorult anyagi helyzetében egyre kétségbeesettebb döntésekre szánta el magát. A gyereket anyjára bízva újra Magyarországra ment dolgozni. A gyermekétől való távollétet nem bírta, közel három hónap után hazautazott, és magával vitte Magyarországra. Mivel az akkor tíz hónapos gyereket is magával kellett vinnie a munkába, rendkívül megterhelő körülmények között dolgozott. Másfél hónap után teljesen kimerült, fel kellett hagynia a munkával, és hazautazott.

A következő interjúrészletben így emlékszik vissza ennek az időszakra a kudarcaira és lelkiállapotára, amelybe ezeket követően került:

„S ott laktam [a város nevét mondja], s *szociális támogatásból éltem, amely jött, amikor jött*. Még jöttem haza, segítettem. Még mentem vissza. Hogy hátha kapok munkahelyet meg mit tudom én, mi. Közben még voltam Magyarországon is egy három hónapig, ha (voltam addig). Elhagytam a kislányt anyámra, s visszajöttem, s mikor... ott nem bírtam ki gyerek nélkül. Kivitettem a gyereket, ott nem bírtam másfél hónapig csak, gyerek mellettem. Dolgoztam a mezőn, ilyen harmincfokos melegben húztam a

harmincas [talán *rekeszt* {láda} mond] a gyereket utánam, igen. Ez se volt egy jó...”⁷

A többszörös kényszerhelyzetben úgy döntött, hogy anyjával fog egy háztartásban élni. A családi házhoz tartozó területen „kertet indított”, azaz piacozásra berendezkedő zöldségtermesztésbe fogott.

Az élete egy darabig különösebb események nélkül telt. Elvált, anyjával és kisebb testvéreivel élő nőként a helyi közösségben némileg periférikus helyzetben élt. Válásának helytelenítése továbbra is ott volt a faluközösség tagjai vele való érintkezésének minden mozzanatában. Bár Sarah megítélésében kétségkívül a legsúlyosabb normasértés férje elhagyása és a válás volt, további „súlyosbíto” körülménynek számított, ahogy ezt végrehajtotta: a házasság felbontását követően büszkeségből mindent volt férjének hagyott, fiatal nő léte-re családja és rokonsága véleményével szembeszállva elköltözött a faluból, és egyedül élt külföldön. Mindennek tetejébe pedig Magyarországon házasságon kívüli gyermeket szült. Ez a körülmény még ma is a közösség rosszállását váltja ki, a nő (és családja) számára szégyennek számít. Talán ennek is betudható, hogy Sarah kevés szociális kapcsolatot fenntartva, csendes, a falu szeme elől némileg elzárkózott életet élt. Elmondása szerint ez az életforma nem zavarta, az azonban annál inkább, ha valaki „segíteni” akart rajta, amely alatt többnyire újbóli férjhezmenetelét értették. Erről azonban, keserű emlékei miatt, hallani sem akart.

Mindamellet, hogy elfogadta sorsát, Sarah-t súlyos kétségek gyötörték Isten hozzá való viszonyát, a túlvilági élet perspektíváját illetően. Sarah gyermekkora óta vallásos volt. A katolikus bűnértelmezés szerint válásával üdvözülése veszélybe került, a római katolikus egyház ugyanakkor nem tartotta teljes értékű tagjának, nem áldozhatott.⁸ Sarah ezeket a dilemmáit meggyóna a papnak, többször is beszélgetett vele, de a pap reális megoldást nem tudott ezekre kínálni, csupán a helyzet elfogadására buzdította. A hivatalos doktrína szerint, hogy a férje elhagyásával felborult „spirituális egyensúly” helyreálljon, Sarah-nak vissza kellett volna térnie elhagyott férjéhez. A nő válása után a férj azonban új családot alapított.

„Ugye, én úgy tudtam katalikusan, [ha] eccer elváltál, nem tudsz többet férjhez menni. Nem lesz semmilyen jövőd. Senkivel. [...] [De járt a templomba addig is, míg volt ez?] Persze. [Meggyóna a papnak ezeket?] Meggyóntam, de nem engedte meg, hogy megáldoztassanak. Hát lehetett gyónni, de nem áldoztattanak. Há, mondom, ez nem jó. Nem jó. Csak azért, hogy én kiürissem [kiüresítsem] a lelkemet valakinek, ezt mondom, meg tudom én négy fal közt is csinálni. Mindig azt mondták a szüleim, ha van valamilyen bánatod, akkor ott bent, a lakásban, s a négy fal közt, mondd ki, mintha valakinek kimondanád, s kimentél, s ki vagy kicsit, ki-

7 2022. július 4.

8 E kérdés komplex egyházjogi értelmezéseivel ezen írás keretében nem kívánok foglalkozni. Elemzésem szempontjából a kutatásban részt vevő személy állításai és helyzetértelmezései képezik a kiindulópontot.

fújtad magadat, és kész. Legalább nem tudja senki. De ez, mondom, hogy nem volt jó. Elmondtam a papnak, hogy volt, minden. »Jól van, jól van, gyere velünk oda a templomba, meg minden.« De nekem milyen jövőm, lelki jövőm? »Hát, ez van. Ezt csináltad, ez van.« Hát azt tudtam elvileg, má úgy, hogy mennyit tudtam én akkor, mennyit halltam én a templomban, hogy az Isten nem azt akarja, hogy a bűnös meghaljon, hanem hogy megtérjen. Mondom, én megtérek. Hová? A volt férjem már nős.⁹ Nős volt akkor. Most mit csináljak, mondom. [...]. Hová térjek vissza? »Hát csak maradj.« Maradjak, s aztán? »Maguk végezzék a dolgukat...«¹⁰

Sarah-t különösen nehezen érintette, hogy gyónás után nem áldozhatott. Problémáival egy városi katolikus papot is felkeresett, de elfogadható alternatívát Sarah dilemmáira ő sem tudott kínálni.

„Míg a katolikonknál voltam, én úgy éreztem, hogy bűnös vagyok, s nem néz rám az Isten. Mert ennyit csináltam [ti. sok mindent]. Mindig azt mondták, hogy senki se csinált annyit, mennyit csináltam én. Jó, pedig én a másokét nem tudtam. De addig mondják egy hülyeséget az embernek, az ember meghiszi. És vele él. Ha nem nyissa ki az Isten a szemeit. Na. Amikor én felfedeztem, hogy az Isten nem olyan, milyenek mondták nekem, hanem az Isten olyan, milyen. Há nem tudta az Isten, hogy én milyen vagyok? Nekem meg kellett mondják az emberek? Milyen vagyok én? Na, ezt is csináltad, ja, hej, mondom. Tudom én, mit csináltam. Én jobban tudom, mit csináltam, mint ti. Nem lehet, így csináltad! Tudod te jobban, mint én? El voltam én festve jobban, mind... és én jobban tudtam, mit csináltam. S az Isten ugye, ha tudja, hogy mit csináltam, és én elüszmerem azt, mit csináltam, jól, megbocsát. Mert kérem azt. Az Istennek van megoldása is.»¹¹

Sarah ekkor saját maga is hozzáfogott a Bibliát olvasni, és főként a válással kapcsolatos részeket olvasgatta, a hallott útmutatások alapján. Elmondta, hogy iszonyatos dühöt érzett, amikor a férfi-nő kapcsolatról és a házasságról azt olvasta, hogy „Amit tehát Isten összekötött, azt ember ne válassa szét” (Mk 10,2–9), a szoba sarkába hajította el a Bibliát. Mint mondta, ugyanígy tett Pál apostol Korinthusiakhoz írt levelében azon a résznél, hogy a „nő nem ura saját testének”.¹²

9 Vélhetően egyházi házasságkötés nélkül.

10 2016. július

11 2016. július.

12 A vonatkozó bibliai szövegrész: „A feleség nem ura a maga testének, hanem a férje; hasonlóképpen a férj sem ura a maga testének, hanem a felesége.” (1 Kor 7,4).

„S az Isten, hogy mondjam én, az Istennel való kapcsolatomat felfedeztem – nem tudom, jobban kifejezem románul –, amikor elkezdtem olvasni a Bibliát, hogy ki az Isten. Én addig nem tudtam, kicsoda az Isten. Tudtam, hogy mit mondott a pap, mit énekelt, és ezek a dolgok, mint a... házasság. Amit az Isten összekötött, ember ne válassza szét! Dobtam oda a Bibliát, hogy repült. Nekem az egész avval jött. Kész. Amit az Isten összekötött, ember ne válassza szét! És hogy Pál apostol azt mondta, hogy a nő nem ura testének. Úgy verdittam [dobtam el] el a Bibliát, hogy repült. Há hogy. Azt mondtam, hogy hagyjanak békimet. [...] Mindannyian olyan életet éltetek, amilyent akartatok, ne erőltessetek rám egy olyan életet, amely nem nekem való volt.”¹³

Sarah ebben az időben kezdett el beszélgetni a szomszédságában lakó Antonnal, az egy évtizednyi távollétből, országon belüli munkamigrációból hazaköltöző sofőrrel, aki korábban egy moldvai kisváros neoprotestáns közösségében tért meg. A férfi körül a csángó faluban ebben az időszakban kis gyülekezet formálódott. Sarah időközben a szülőfalujához közeli nagyvárosban is kereste a munkát. Elmondása szerint esténként, hogy ne lássák, a templommal szemben lévő telefonfülkéből hívta fel az újságokban megjelent álláshirdetések feladóit. Itt elegyedett szóba Antonnal, aki maga is telefonálni ment be a faluba. Anton szomszédja lévén, ismerte Sarah nehéz helyzetét. Sarah válása óta először hallott olyan véleményt, amely nem a döntései rosszalásából állt, amely életében a továbblépést hangsúlyozta. E beszélgetések metafizikai vonatkozásokra is kiterjedtek, amelynek hatására Sarah az addigi, a döntéseit az emberekhez hasonlóan rosszaló, büntető, a „kapcsolatukból kilépő Isten helyett” a dolgokat eleve elrendező, megbotátást és életcél kijelölő Istent ismert meg.

„[...] valahogy nekem nem jött össze soha egy könnyű munkahely, hogy tudjam, gyerekeim biztonságban van, én dolgozok, s én fel tudom nevelni azt a gyermeket. Sehogy. Sehogy se ment. S úgy végállomás volt nekem. Nem tudtam még hova menjek. S akkor Anton mondta, nem úgy van, az Istennek vannak tervei, vannak minden. Mert azt es tudtam, hogy mért adta az Isten nekem a gyermeket, ezt, ha tudta, hogy nem tudom felnevelni. Hogyhogy az Isten nekem kiadja a kenyerit ennek a gyerekeknek. S akkor nekem nem volt, a gyermek megszületett egy okból. Annak életje van, s az kell éljen, s azt fel kell nevelni. S akkor nekem megmagyarázta, hogy hogy vannak, hogy az Isten nem úgy veszi a dolgokat, mind vesszük mi. Hogy íntâmplare [véletlenül]. Nem véletlen semmi. S akkor úgy ezen elgondolkoztam, s akkor lassan-lassan, még amikor még találkoztam vele, akkor nekem adott egy könyvet, hogy egy tanácsot valahogy, meg kellett tudjak, akkor még magyarázatot adott, vaj valami, s akkor lassan-lassan el tudtam menni la pocăință [a hitre].”¹⁴

13 2016. július.

14 2022. július 4.

Az Antonnal való beszélgetések nyomán a túlvilági élet lehetősége új perspektívát nyert. Életpályájának azok a mozzanatai, amelyeket a csángó falu nyilvánossága, valamint a helyi pap bűnnek titulált, Sarah a falun belüli jelentős stigmatizáltsága mellett azt eredményezték, hogy elhitte magáról: nincs feloldozás, a túlvilági üdvösségről is le kell mondania. Az Anton által ismerttetett megtérésezmény feloldotta Sarah kétségeit, megszűnt a túlvilági örök élet elvesztésétől való félelme. Anyja előtt titkolva kezdett el járni az Anton körül szerveződő közösség vallásos gyülekezeti alkalmaira, amelyeket ebben az időben egyes tagok házában tartottak. Ezeken az alkalmakon fokozatosan átértékelte életének problémás mozzanatait. Ahogy ő fogalmazott:

„Az Isten más módú, hogy tudtam én, s hogy mondták ott nekem.”¹⁵

Sarah úgy érezte, hogy az új közösségben megértik és elfogadják őt. Hozzá hasonló emberek közé került, akik életpályájuk egy adott szakaszában mélypontra jutva, az abból való kivezetést annak reményében találták meg, hogy az Isten tévedéseik és hibáik ellenére elfogadja őket.

„Találkoztam olyan emberekkel is, akik nem vettek úgy, mint itt a faluban az emberek, hogy lenéznek, hogy úúú, ki voltál, hova értél, s mit csináltál. Ugye, elfogadtak, mind ők es, mikor el voltak fogadva az Istentől, én es úgy fogadom immá a dolgokat és kész.”¹⁶

A kis létszámú pünkösdi gyülekezet tagjaival osztott sorsközösség érzése is hozzájárult ahhoz, hogy Sarah látogatásai a gyülekezeti alkalmakra rendszeressé váltak. Amikor azt kérdeztem tőle, hogy milyennek látja a közösség tagjait, ahova tartozik, a következőket mondta:

„Há, gondolom, hogy mindenki úgy csődöt mondott. *És elérkezett egy olyan ponthoz, hogy nem bírta tovább, nem volt kiút. És akkor Istenhez fordult. És akkor mindegyikük visszatért Istenhez. Mindenkinek kudarcba fulladt az élete. Mindegyikünk... totális csőd. Az elképzelésünk, hogy miük leszünk kik, s minden lesz, mindenünk, s mikor felértél, akkor már egyensúlyodat veszted, s akkor totális kudarc, s akkor természetes, fordulsz az Isten felé.*”¹⁷

Bár lelke túlvilági sorsa és az Isten hozzá való kapcsolatával kapcsolatos dilemmái a pünkösdzizmus világgépének elfogadásával feloldódtak, és úgy érezte, hogy a közösségben, amelyhez egyre szorosabban kezdett kötődni, megértik, szűkebb környezetével való kapcsolatában újabb feszültségek jelentkeztek. A pletykák újra magasra csaptak körülötte, amely nem maradt következmények nélkül az anyjával való kapcsolatában sem. Elmondása szerint egyik alkalommal, amikor anyja templomból jött haza, tudomást szerzett a róla szóló pletykákról a pünkösdi kö-

15 2016. július.

16 2016. július.

17 2016. július.

zösséggel való kapcsolatát illetően. A családot ért rendkívüli szegénység hatása alatt anyja elkeseredett tette ragadtatta el magát. Miután szembesítette lányát a hallottakkal, egy nadrágszíjjal teljes erejéből megverte. Sarah elmondása szerint semmit nem tett, rendkívüli, számára is érthetetlen nyugalom szállta meg, belátta, hogy anyja „idegeinek kiszolgáltatva”, hirtelen felindulásból cselekszik. Belátta azt is, hogy a helyi normáktól eltérő cselekedetei között mekkora súlya van annak, ha valakit hírbe hoznak egy olyan vallási közösséggel, amelynek működését a legelképezhetőbb túlzások, állítások övezik, és mit jelent mindez egy olyan településen, ahol a valláshoz és az egyházhhoz fűződő lojalitás megőrzése az egyik legfontosabbnak tartott erkölcsi norma. Az esetet követően egy hétre elment a városi lakásába, ahol azonban gyakorlatilag ennie sem nagyon volt mit, testvérei vittek neki ezt-azt. Egy hét után, amikor azt gondolta, hogy az otthoni kedélyek lecsillapodtak, hazament, és mintha mi sem történt volna, folytatta addigi életét.

„Anyám közben egyszer el... mit tudom én, mit mondott a falu neki. Falusi asszonyok, hogy így teszek, úgy teszek. Hogy engedi meg, hogy ennyi sok baj után még azt es megcsinálom, hogy a vallásomat. Hazajött, nyomott egy verést nekem (nevet). [Megverte az anyja?] Húú. Persze, egy jó vastag szíúval. Lila voltam. [...] Vettem egy inget, de olyan nyugodt voltam, hogy néztem, hogy milyen ideges ő. Néztem, hogy ez nem anyám. Ezek az idegek... Anyámat rávette valaki, hogy ezt a dolgot csinálja velem. És nem haragudtam egyáltalán rá. Vettem a táskámat [...] s le [a város nevét mondja, ahol lakást vett] elmentem. [A lakására...] A lakásomhoz. Oda a semmihez, s kész. (Nevet.) [...] Ott ültem egy hétig, utánam küldte a hűgomat vagy az öcsémet. Hoztak nekem zöldségeket, egyet-mást. Vettem a táskámat, visszajöttem, mikor gondoltam. Itt es nagy kertet indítottunk volt. Vót vagy 200 szál paradicsom, meg paprika. Úgyhogy azokat én gondoztam. Ugye, hogy elmentem én onnat, nem volt ki csinálja. Nem volt nekem bajom, hogy anyám ideges. Tudtam azt, hogy tönkremegy ott, nem foglalkozik ott senki velem. Visszajöttem, mintha semmi sem történt lenne. Visszajöttem. Folytattuk a dolgokat eléféle.”¹⁸

Az incidenst követően titokban megkeresztelkedett pünkösdistává. Ez csak később jutott anyja tudomására, tovább mérgezve anyjával való kapcsolatát. Anyja nem tudott beletörődni abba, hogy lánya elhagyta a római katolikus vallást. Mindez folyamatos feszültséget jelentett közöttük, anyja rendszeresen próbálta lányát rávenni arra, hogy beszéljen a helyi pappal, járjon templomba, térjen vissza a vallásához. Ezekre a Sarah számára rendkívül megerőltető győzködésekre általában akkor került sor, amikor anyja hazajött a templomból. Anyján keresztül a faluközösség egészének ítélete, nyomása érvényesült megbélyegző tétivel kapcsolatban. Az állandó feszültség miatt Sarah azt tervezte, hogy eladja a városbeli garzonját, a pénzből egy faluszéli

18 2016. július.

olcsó telket vásárol, vályogtéglát vet és egy-két év alatt önerőből, önkezűleg házat épít magának.¹⁹

„Problémák voltak, mer’ ugye anyámnak még bosszantották fel a fejét, hogy mit tudtam én neki tenni, s na, ugyé, elment misére, s visszajött, s akkor elég volt, hogy egy asszonyval, kettővel meggyűljön [összetalálkozon], s mondja meg, hogy hogy engedte meg anyám, hogy ennyi sok problémát csináljak én nekije, s mégis megengedi azt, hogy itthon legyen nála, s elvisel engem. Már úgy, hogy az volt a legnagyobb baj, hogy a vallásamat elhattam. Nem az, hogy a férjemet elhattam. [...] S na, akkor még jött haza, s mindig veszekedés volt. Aszandtam, én nem tudom így se ott eltöteni az életemet, se itt anyámnál. Valahol kell csináljak én, kibírom én. Egy évig, kettőig kibírom én, hogy csináljak egy kis házikót magamnak. Valahol kapak én magamnak egy rudat [terület-mértékegység], kettőt, oda le, hogy csináljak egy kis házat.”²⁰

A csángó faluban működő pünkösdi gyülekezet a falu egyik szomszédos, ortodox többségű településén még a szocializmus idején formálódott pünkösdi gyülekezet vezetőjének, Martinak a spirituális irányítása és támogatása alatt jött létre. Ez a közösség a 2000-es évektől a mikrorégióban létrejövő további pünkösdi közösségek számára egyfajta intézményi, spirituális centrumot képez (lásd Peti, 2020a: 9; 2020b: 22). Az egyik gyülekezési alkalmon részt vett Martin is, akit e pünkösdi hálózathoz²¹ tartozó közösségek egyfajta alapítónak tartanak, s aki haláláig (2018) *prorokként* ('látó/jós')²² is működött (lásd Peti, 2020a: 9). A gyülekezés végén Martin a Szentlélek Sarah-nak szóló üzenetét közvetítette *prorocsilás* ('jóslás') formájában. Az üzenet szerint a közeljövőben valaki meg fogja kérni Sarah kezét. Sarah meglehetősen bosszúsággal fogadta a *prorocsilást*, elmondása szerint a rosszul sikerült házassága miatt hallani sem akart újbóli férjhezmenetelről.

„Jött volt egy... o prorocsijé [egy *prorocsilás*, prófécia/jóslat]. Martintól. Hogy valaki el fog lesz jönni, s meg fog lesz kérni engem. Na, mandam, még nem jöttem jól ide, ehhez a valláshoz, kész, adódik, mi fog, csak keresni fogtok férjet nekem.”²³

19 Valamely krízisesemény miatt anyagilag ellehetetlenülő csángó asszonyok számára az önkezűleg való építkezésnek vannak előzményei Moldvában. Egy ilyen eset szerepel a *Gyöngyökkel gyökereztél* című filmben (Mohi & Tánczos, 1998), ahol a férje halálát követően kismizett asszony vályogtéglából saját kezűleg kis házat épít magának egy jóakaró szomszédasszonyától adományba kapott telken.

20 2016. július.

21 A vizsgált közösségek hálózati jellegéről lásd: Peti, 2020a: 8.

22 A *prorok* pünkösdi közösségekben betöltött szerepköreinek leírását a következő munkáimban végeztem el: Peti, 2020b; 2020c; 2020d. Lásd még: Peti, 2020a: 9, 13-as lábjegyzet.

23 2016. július.

A *prorocsilással* kapcsolatos bosszúságát előadta Antonnak is, akivel gyakran beszélgettek, és aki segített neki értelmezni a gyülekezeti alkalmakon hallott dolgokkal kapcsolatban felmerült dilemmáit, vagy azokat a kérdéseit, amelyek saját Biblia-tanulmányozása során támadtak benne. Anton először elviccelte a dolgot, majd kifejtette, hogy az Isten előtt minden asszonynak van „embere”, mivel Isten ezt a világ rendjéhez tartozóként így teremtette.

„Mer ugye még mentünk egyikhez es, másikhaz es. Pénteken volt csak itt nálunk. [gyülekezés]. [...] Anton ott volt, mikor ez a prorocire [*prorocsilás*, prófécia/jóslat], azt mondja, ki tudja, milyen cigány el fogja venni. S én mondtam, nem fogok elmenni sehova, mert én nem bírok lenni, s ő megmagyarázta nekem, hogy vannak a dolgok az Isten előtt, hogy nincsen egy asszony is ember nélkül az Isten előtt. Mert ugye úgy volt teremtve az asszony, az embervel együtt. Ott az Isten előtt minden asszonynak kell legyen embere. Kész.”²⁴

Sarah elmesélte Antonnak is a tervét a házépítéssel, függetlenedésével kapcsolatban. Anton, Sarah számára váratlanul azzal állt elő, hogy mindkettőjüknek jobb lenne, ha összeházasodnának. A házasságban csalódott Sarah rossz viccnek fogta fel Anton ajánlatát, faképnél hagyta, néhány hétig a gyülekezeti alkalmakra sem ment el. Egy idő után félretette bosszúságát, hogy mindenki úgy segítene rajta, hogy valamiképpen férjhez kényszerítené, és újból elment a központi közösség gyülekezésére. Az esemény után találkozott Antonnal, aki elmondta, hogy nem akarta megsérteni és már attól félt, hogy tapintatlansága miatt ellehetetlenítette Sarah a vallási közösséghez való közeledését is. Sarah azt válaszolta, hogy nem szereti a „rossz vicceket”. Anton megerősítette, hogy ő nem viccelt, és az ajánlata megfontolására biztatta Saraht. Ő alapos gondolkodási idő után végül találkozott a férfival, majd elmondta neki, hogy bizonyos feltételekkel hozzámegy. A kettejük közötti egyezségben Sarah pontosan kijelölte a házasságukban való szerepeket, feladatokat, amelyek korábbi házasságától eltérően a férj és feleség közötti egyenlőség-eszményen alapultak.

Arról, hogy élete jó irányba fordult (ma négy lányuk van), Sarah a következőket mondta:

„Az Isten kikeresi, hogy mondjam én, az ember elkeresi magának egy utat, s azt hiszi, hogy az egy jó. De lehet, nem az Istennek a terve volt az. Nem az Istennek a terve volt az. Az Isten úgy fordítsa a dolgot, chiár [éppen] ha, ha rossz dolgokba mennek el az emberek is, úgy forgassa, hogyha még az ember is akar, hogy jója legyen, akkor az Isten visszahozza arra az útra, hova kell és mai [még] hol kellene lenni nekije.”²⁵

24 2016. július.

25 2016. július.

SARAH ESETE JOHN LOFLAND ÉS RODNEY STARK A VALLÁSI MEGTÉRÉSEK KRITÉRIUMAIT MEGHATÁROZÓ MODELLJE TÜKRÉBEN

A következőkben a szakirodalomban a megtérést folyamatként vizsgáló elméletek alapjául szolgáló John Lofland és Rodney Stark modellje alapján elemzem Sarah esetét. Lewis L. Rambo a vallási megtérések antropológiai és pszichológiai modelljeiről szóló bemutatójában Lofland és Stark modelljét „folyamatelméletnek” (*process theory*) nevezi (Rambo, 1999: 267). A vallási megtérések antropológiai kutatásának egyik manapság is sokat használt modelljét megalkotó Lewis L. Rambo saját bevallása szerint maga is Lofland és Stark modellje alapján is (a szerző továbbá Alan R. Tippet és James V. Downtown Jr. munkáira is utal) dolgozta ki sajátját (lásd Rambo, 1999: 267). A két modell közötti kapcsolatra utal Henri Gooren is (lásd Gooren, 2006: 53). A modellt magyarul Lewis L. Rambo és Charles E. Farhadian közösen publikált tanulmánya alapján (Rambo & Farhadian, 1999) részletesebben egy korábbi tanulmányomban mutattam be, illetve alkalmaztam két vallási közösségalapító megtéréstörténetének elemzéséhez (lásd Peti, 2020d: 104–106).

A megtérés folyamatjellegét emeli ki az Andrew Buckser és Stephen D. Glazier (2003) által szerkesztett, a vallási megtéréstről szóló antropológiai elemzéseket tartalmazó kötet több írása is (lásd Peti, 2020d: 100). Simon Coleman a kötetben szereplő elemzésében „folyamatos megtérésről” (*continous conversion*) beszél és (egyebek mellett) kihangsúlyozza, hogy a „kontinuitás” (az idézőjel is tőle): „Utalhat arra, hogy az én elmozdulása egy karizmatikus meggyőződés irányába egy folyamat, habár retorikailag ez spontán átalakulásként jelenik meg; [...]” (Coleman, 2003: 17).

Az új vallási mozgalmak szakirodalmának áttekintését megvalósító Török Péter könyvének egyik fejezete az ezekhez való csatlakozás okait, valamint tagságuk egyéb ismérveit foglalja össze (Török 2011: 44–54).²⁶ A fejezet a vallási megtérést teoretizáló munkák eddigi legrészletesebb magyar nyelvű összefoglalója. Ebben a szerző „a legbefolyásosabbak”²⁷ között említi John Lofland és Rodney Stark modelljét (lásd Lofland–Stark, 1965: 874). E modell szerint a vallási megtérésben hét egymást követő szakasz, fázis különíthető el:²⁸ „[...] az egyénnek először (1) akut és tartós feszültséget kell éreznie, de mindennek (2) vallásos beállítottságú környezetben kell történnie [...]. Mindez (3) arra vezeti az egyént, hogy vallási keresőként definiálja önmagát. [...] (4) életének egy kritikus pontján [...] találkozik a csoporttal, (5) érzelmi kötődés alakul ki közte és a csoport egy vagy több tagja közt. [...] (6) megszűnnek a csoporton kívüli kapcsolatai, s (7) intenzív interakció alakul ki az egyén és a csoport tagjai között.”²⁹ (Robinson,

26 A *Ki itt belép, hagyjon fel minden reménnyel? A megtérés jellemzői, a tagok toborzása és megtartása – agymosás, tekinthetőség és függés* című fejezet első fele.

27 A szerző, Török Péter szóhasználata. A modell „dominánsá” válását hangsúlyozza ki Henri Gooren is (lásd Gooren, 2006: 53).

28 John Lofland és Rodney Stark a megtérés szakaszairól való összegzését a modellt magyarul bemutató Török Péter fordításában közlöm oly módon, hogy közben megpróbálom az eredeti, Lofland–Stark-féle közlésformát is visszaadni, Török Péter kiegészítő értelmezései nélkül.

29 Ez utóbbi fázis az eredetiben így szerepel: „És, ahhoz, hogy bevethető ügynök legyen, intenzív interakciónak tesz ki.” (Lofland & Stark, 1965: 874) „And, where, if he is to become a deployable agent,

1988; Dawson, 1998 *idézi* Török, 2011: 51). A szerzők ugyanakkor kiemelik, hogy „Mind a hét tényező jelenléte szükségesnek látszik a megtéréshez, és együtt elegendő feltételnek tűnnek” (Lofland & Stark, 1965: 863). Az elméletük kidolgozásához használt kutatásuk egy, a nyugati parton fekvő városi központban létrejövő kis létszámú vallási közösség tagjai körében (*millenarian cult*, *Divine Percepts* – „Isteni tervek”-nek³⁰ hívták magukat) zajlott 1962-ben és 1963-ban (lásd Lofland & Stark 1965: 862, 863). A tagok életpályáját elemezve a szerzők megfigyelése szerint megtérésüket megelőzően ezek a személyek (a szerzők szóhasználatában: *pre-converts*) megoldhatatlannak tűnő problémákkal küszködtek: „[...] azt érezték, hogy problémáik súlyosak, erős feszültséget éltek át hosszú időn keresztül” (Lofland & Stark, 1965: 867). A feszültség forrásai a szerzők megállapítása szerint a következők voltak: „[...] sóvárgás el nem ért gazdagság, tudás, hírnév és presztízs után; látomásélmény,³¹ amelynek értelmezéséhez a személynek nem voltak eszközei; frusztrált szexuális és házassági kapcsolat; homoszexuális bűntudat; a szemtől szembeni interakcióktól való súlyos félelem; korlátozott és torzult testi képességek; és [...] frusztrált vágyakozás egy jelentősebb; sőt heroikus, vallási státusra [...]”³² (Lofland & Stark, 1965: 864–865).

A következőkben azt vizsgálom meg, hogy a modell egyes kritériumai milyen formában jelennek meg Sarah esetében, illetve vannak-e a pünkösdzizmusra való áttérésének olyan okai, amelyek a modell alapján nem értelmezhetőek.

1. Feszültség

Sarah életvezetésére vonatkozó döntései a pünkösdista vallásra való áttérését megelőző időszakban folyamatos feszültséget generáltak személyes kapcsolataiban. Korán kötött házasságában a férjének alávetett, kiszolgáltatott, perspektívátlan élethelyzetbe került. Az életével való elégedetlensége következtében közösségével és saját vallási meggyőződésével ellentétes lépésre, házassága felbontására szánta el magát. Válásának helytelenítése a családja részéről, és elvált asszonyként megbélyegzett, marginalizált helyzetéből való menekülésként vállalkozott magyarországi vendégmunkára. A szívós, embert nem kímélő fizikai munka családjában természetes volt. Az elvállalt munkához való viszonyát illetően az volt a jellemző, hogy azt saját érdekei fölé helyezte, a külföldi, ismeretlen környezetben önmaga egyik legfontosabb identitáselemét képezte. A Magyarországon kemény munkával megteremtett anyagi függetlenség a saját élete feletti kontroll megszerzését jelentette. A magyarországi vendégmunka során alakuló párkapcsolata esetében nem akart komoly elköteleződést, olyan kapcsolatot alakított ki, amelyet könnyen,

he is exposed to intensive interaction” (Lofland & Stark, 1965: 874). Török Péter értelmezésében a „»bevethető« [az, aki] igazán megbízható és alkalmazható tag[ga válik]” (Török 2011: 51).

30 Török Péter fordítása, aki arra is felhívja a figyelmet, hogy álnévről van szó (lásd Török, 2011: 51).

31 A szerzők ezt eredetileg *hallucinatory activity*-nek nevezik.

32 „[...] longing for unrealized wealth, knowledge, fame, and prestige; hallucinatory activity for which the person lacked any successful definition; frustrated sexual and marital relations; homosexual guilt; acute fear of face-to-face interaction; disabling and disfiguring physical conditions; and [...] a frustrated desire for a significant, even heroic religious status [...]” (Lofland & Stark, 1965: 864–865).

következmények nélkül bonthatott fel. A kapcsolat hosszú távú működésével kapcsolatban nem voltak illúziói.

A régiót és a települést érintő gazdasági/társadalmi változások mellett a település sok tekintetben a „hagyományos paraszti társadalmak” mentalitása és értékrendszere mentén működik, amely elutasítja a közösségi normától eltérő személyes döntéseket és életutakat. Az asszony több szempontból is a moldvai katolikus női szerepmollektől eltérő döntéseket hozott. Ilyenek Sarah esetében a válása, függetlenedése (korabeli nők általában férjhezmenetelük után vagy házassággal végződő kapcsolatban vettek részt vendégmunkán), „megesettséggel” egyenértékű házasságon kívüli gyermekvállalása. Véletlen terhessége következtében (házassága idején nem született gyermeke, amely szintén a férjével való feszültség forrását képezte) kénytelen volt visszatérnie a minden tétét helytelenítő, szociális életét ellehetetlenítő, vallásos igényeit megtagadó közösségbe. Ily módon felszámolódott függetlensége, és megszűnt a családjával és a közösségével szembeni „védetség”.

Nem nehéz tehát Sarah esetében felismerni a Lofland és Stark által a megtérések első kritériumának tartott feszültségteremtő indokokat. Válása vallási következményeinek megítélése közössége értékrendszere alapján (marginalizálás, stigmatizálás), majd az örök élet perspektívájának elvesztése, amelyet egyháza papjai is visszaigazoltak, spirituális egyensúlyának megbomlását eredményezte.

2. Vallásos környezet

Lofland és Stark magállapítása szerint a modern társadalmakban a feszültségek kezelésének legfőbb domináns stratégiái pszichiátriai, politikai és vallási jellegűek (lásd Lofland & Stark, 1965: 867), és megemlíti, hogy „számos személy, akik körülményeik alapján megfeleltek a modell más feltételeinek, feszültségeik pszichiátriai magyarázatát fogadták el, és nem váltak megtérőkké” (Lofland & Stark, 1986: 867).³³ A szerzők ugyanakkor kiemelik, hogy bár a vallási közösséghez csatlakozó megtértek esetében korábban fel sem merült a hagyományos vallási intézmények által kínált problémamegoldás „eszközkészletének” használata, az események vallásos magyarázata nem állt távol tőlük: „Noha megtérésük előtt ezek a személyek a hagyományos vallási lehetőségeket alkalmatlannak, »erőtlennek«, »halottnak« stb. tartották, az Isteni tervvel való kapcsolatukat megelőzően *hajlamosak voltak arra, hogy az eseményeknek vallásos jelentést tulajdonítsanak*” (Lofland & Stark, 1986: 868).³⁴ Sarah elbeszéléséből kiviláglik a vallásos hit életében játszott szerepe. Megélt feszültségeinek egyik forrása éppen abból táplálkozott, hogy élete egyik legradikálisabb döntése, válása következtében hite egyik legfontosabb parancsát szegte meg, lelki szinten „spirituális vákuumba” kerülve. A katolikus papok megerősítették a falu a női szerepre vonatkoztatott normáját, amely szerint a személy integrációjának egyetlen lehetséges útja a házasságban való élés. Amikor az őt emésztő problémájával a helyi, illetve egy

33 „Several persons, whose circumstances met other conditions of the model, had adopted a psychiatric definition of their tensions and failed to become converts” (Lofland & Stark, 1986: 867).

34 Az idézőjel és a kiemelés is tőlük: „Although all pre-converts had discarded conventional religious out-looks as inadequate, “spiritless,” “dead,” etc., prior to contact with the D.P., they retained a *general propensity to impose religious meaning on events*” (Lofland & Stark, 1986: 868).

városi közösség papjához fordult, azt a tanácsot kapta, hogy térjen vissza férjéhez. Ez már csak azért is teljesen lehetetlen volt, mert a férfi közben új családot alapított. Az asszony ily módon a helyi közösség központi normáival és saját vallásos meggyőződésével is ellentétbe került. Szociális peremhelyzetét, amelybe jutott, elfogadta, ahogy családja ítéletét is. Egy alkalommal a következőképpen beszélt az őt hatalmába kerítő életérzésről:

„Annyira senkinek éreztem magam. Azok után, amiket csináltam, többé már nem [voltam] olyan büszke [itt: magabiztos]. Gondoltam, hogy engemet az Isten eldobott.”³⁵

Ami végképp nem hagyta nyugodni, az az immár intézményesen is visszaigazolt esélytelenége a hite szerinti értelmes, az örök élet perspektíváját ígérő életre. A vallási megtérésnek J. Lofland és R. Stark szerint felállított második kritériuma, miszerint a feszültség megélése vallásos környezetben történik, Sarah esetében nyilvánvaló.

3. Vallási kereső

A modell alapjául szolgáló személyektől eltérően az őt gyötrő egzisztenciális kérdésekre a számára elérhető vallási intézményekben, papoktól próbált megoldást találni, ám hamarosan szembesült azzal, hogy onnan, ahonnan ő remélt feloldozást, számára nincs remény. Helyzetében saját maga próbált válaszokat szerezni oly módon, hogy a Biblia olvasásába fogott, de megnyugvást ez sem hozott számára. Mi több, a Biblia a férfi–nő viszonyára vonatkozó egyes részei további keserűséggel, dühvel töltötték el. A megtérők (pontosabban a megtérés előtti személyek) esetében Lofland és Stark által jelzett vallásos keresővé válás kritériuma Sarah esetében a dilemmáira való személyes válaszkeresésben érhető tetten.

Sarah az életében betöltött prioritásai megváltozását nevezte meg a pünkösdizmus felé való közeledés folyamán Istennel lévő kapcsolata megváltozásának legfontosabb következményeként.

[Azt még egyszer elmondaná nekem, hogy mit jelent az, hogy maga megismerte az Istent, s hogy megváltozott az élete, hogy mi volt ennek a lényege?] „A lényege, nem tudom, mind csak úgy tudom elmondani. De valahogy, izé, *megváltoztattam a prioritásaimat*. Többé nem törődtem annyit se az emberekkel, se a dolgaimmal, valahogy rábíztam az Istenre mindent. Ami, ami a jövőmet [illeti], a gyerekem sorsát is, meg minden. [...] Tudtam azt, hogyha így csinálom, s ha nekem a fejemben így van, hogy az Isten így, így gandalom én, hogy így a jó, akkor az Isten megsegét. Mert úgyis a szent könyv után, valahogy Biblia után mentem, s még [érthetetlen szó] s még minden, még tanácsot kértem mindig, s akkor tudtam azt, hogy nem lesz rossz. [...] S az, mikor én valahogy megtudtam, hogy más dolog is van a világon, ezen, akkor azt mondtam, nekem problémáim voltak, hogy nem volt munkahelyem, volt egy gyerekem felnevelnem, meg minden, mondtam, félreteszem ezt a problémát, s meg akarom nézni, ez mi. Mi jött elő, mert nekem, hogy én megtudjak, *hogy mit jelent az, hogy ismerd az Istent. Tehát tegyem csak egy kicsit félre a saját dolgaimat és kötelezettségeimet és az egész küzdelmemet, mert egy...* Mit es akar itt ez

35 2015. június.

mondani, hogy *mi van itt, hogyhogy ismerjem én meg az Istent, mert én azt hittem, hogy ismerem az Istent.*³⁶ *És lassan, lassan megváltoztattam a prioritásaimat, mivel megismerve az Istent, megváltozott a gondolkodásom, megváltoztak a prioritásaim.* Többet nem még búsultam, hogy lesz munkahelyem, nem lesz, csak abba' bíztam, hogy az Isten mellettem van, s nekem kirendeli mindent. Ha nem kaptam munkahelyet, nem kerültem olyan kétségbe, hogy azt sem tudtam, mi van velem. *Olyan kétségbeesett voltam, hogy aszondtam, menek a Szeret felé, mikor nem tudtam, hogy mi van az Istennel, s nem kaptam munkahelyet. S a gyermeket fel kellett neveljem.*³⁷

A fenti interjúrészlet utal a problémái következtében megélt krízisre, ugyanakkor betekintést nyújt abba is, hogy Sarah spirituális szinten is kereste élethelyzetének értelmezését. Ez az értelemkereső folyamat, amelyben a Biblia személyes indíttatásból való tanulmányozása, Anton vélekedései, az általa kölcsönadott vallásos témájú könyvek stb. miatt is tartható Sarah Lofland és Stark által használt értelemben *vallási keresőnek*.

4. Találkozás a csoporttal

Ebben a helyzetben hoztak változást számára egy karizmatikus gyülekezetben korábban megtért, a szülőfalujába nemrég visszaköltöző Antonnal való beszélgetéseik a vallás őt foglalkoztató, egzisztenciális kérdéseiről. Anton hatására kezdett el járni az általa szervezett néhány fős összejövetelekre, ahol a hit őket foglalkoztató kérdéseiről beszélgettek. E gyülekezéseken a karizmatikus megtérésekre jellemző, a Szentlélek befogadását eksztatikus testállapotokban és glosszoláliában is kinyilvánított megtérésre is sor került, amely nagy hatással volt a gyülekezet tagjaira (lásd Peti, 2020b: 32).

5. Érzelmi kötődés kialakulása a csoporttal / annak egy vagy több tagjával

A pünkösdi közösséggel való találkozások intézményesüléséhez Antonnak, a központi pünkösdista közösség vezetőivel kialakított személyes kapcsolata is hozzájárult, amelynek folyamánként a gyülekezésekre ellátogató megtérés előtti csángó hívek közössége is látogatta a központi közösség vallásos gyülekezéseit. Sarah-nak a hit kérdéseivel kapcsolatos dilemmái ebben a közegeben nyertek új megvilágítást.

6. Csoporton kívüli kapcsolatainak megszűnése

Sarah faluközösségével, szomszédságával való kapcsolatai már válását követően beszűkültek/felszámolódtak, amely folyamat a többéves magyarországi munkamigráció alatt csak fokozódott. Marginalizáltsága a pünkösdi közösséggel való kapcsolatfelvételt követően erősödött.

7. Intenzív interakciónak való kitérttség

John Lofland és Rodney Stark a vallási megtérések kritériumait összegző modellje szerint ebben a fázisban a közösség világgépének és törekvéseinek folyamatos, intenzív kitérttség következtében kerül sor a „verbális megtérésre” (*verbal conversion*), ekkor lesz a személyből „teljes

36 Itt vélhetően az Anton útmutatására, vélekedésére gondolhatott.

37 2022. július 4.

megtért” (*total convert*) (lásd Lofland & Stark, 1965: 873). A szerzők szerint „[...] a verbális megtérők végül életüket a vallási közösség rendelkezésére bocsátják. Ilyen mértékű elköteleződés kialakulása [...] az Isteni terv³⁸ tagjaival való intenzív interakció eredménye [...]” (Lofland & Stark, 1965: 873).³⁹ Sarah esetében nem teljesen világos ennek a megtérési fázisnak a jelenléte. A közösség alapításában, annak világképének, a gyülekezési alkalmak rítusrendjének formálásában döntő szerepet játszó férje meghatározó befolyása, és rajta keresztül a hálózat más vezetőinek spirituális irányításának érvényesülése is ehhez a szakaszhoz sorolható talán. Kérdéses ugyanakkor, hogy a vallási közösséggel való azonosulás a szerzők által említett mértéke (a tagok „minden személyes és anyagi forrásukat” a vallási közösség rendelkezésére bocsátották [Lofland & Stark, 1965: 874]) Sarah-ra vonatkozatható-e.

VÁLTOZÁSOK SARAH VALLÁSOSAGÁBAN A PÜNKÖSDIZMUSRA VALÓ ÁTTÉRÉSÉVEL

A következőkben azt mutatom be, hogy Sarah jelenleg hogyan látja azt, hogy püнкөsdizmura való áttérését követően életfelfogásában és spirituális életében milyen jelentősebb változások következtek be, illetve hogyan érzékeli (ítéli meg?) vallásosságának megtérés előtti elemeit. Fontos kihangsúlyozni, hogy Sarah-nak a megtérés előtti vallásossága, bár természetesen a katolicizmus által meghatározott, de nem feltétlenül azonos azzal, ugyanakkor miközben a megtérés előtti világképére utal, az már egy megtérést követő értékrendszer felől történik, az arra való emlékezés a jelenlegi meggyőződése által befolyásolt.⁴⁰

A vallási megtéréseket teoretizáló szerzők igyekeznek különbséget tenni a vallási megtérések és az azzal kapcsolatban lévő vagy arra hasonlító, de a megtéréssel nem azonos vallási jelenségek között.⁴¹ A *megtérés* és a *csatlakozás* közötti különbségre utaló Török Péter a megtérés lényegét illetően – több szerző véleményének egybehangzó összegzése szerint – „ha valaki csatlakozik egy csoporthoz, még nem szükségszerű, hogy az illető meg is térjen, mert ez⁴² a *személyes identitás-ban és hitrendszerben beállt gyökeres megváltozásra utal*” (Török, 2011: 45).⁴³ Henri Gooren ezzel egybehangzó véleménnyel rendelkezik arról, hogy antropológiai értelemben mi is számít megtérésnek: „A sikeres megtérés azt jelenti, hogy a megtért identitása a megtért életének minden aspektusát meghatározza. Bármi, ami ennél kevesebb, egyházi affiliációnak⁴⁴ tartandó”

38 A kutatott közösség álneve.

39 „[...] verbal converts ultimately put their lives at the disposal of the cult. Such transformations in commitment took place, [...] as a result of intensive interaction with D.P. members [...]” (Lofland & Stark, 1965: 873).

40 Kiss Dénes figyelemfelhívása alapján.

41 Ennek terminológiai áttekintéséről magyarul lásd: Török, 2011: 45–46.

42 Ti. a megtérés – P. L.

43 A kiemelés is tőle. Lásd még az általa ezzel kapcsolatban hivatkozott szerzőket is.

44 A különböző jelenségeket jelölő terminológiai különbségekre utalva Henri Gooren megállapítja, hogy az affiliáció esetét testesítik meg azok a tagok, akiknek nem voltak vallási megtérésre utaló tapasztalatai, ugyanakkor a vallási közösség alkalmainak rendszeres látogatói (lásd Gooren, 2006: 52).

(Gooren, 2006: 53).⁴⁵ Mint láttuk, Sarah pünkösdzizmushoz való fordulásának főbb jellemzőiben érvényesülnek a vallási megterések Lofland és Stark által leírt feltételei. A modell érvényességét tesztelő különböző szerzők eredményeire utalva Török Péter ugyanakkor megállapítja, „[...] hogy a Lofland és Stark által említett tényezők nem annyira egy integrált, kumulatív modell elemei, mint inkább »csak« a megterési folyamatban fontos olyan tényezők, amelyek egymástól függetlenül és a körülményektől függően változnak” (Török, 2011: 52).⁴⁶

A következőkben a Sarah életében és gondolkodásában a pünkösdzizmusra való áttéréssel bekövetkezett legjelentősebbnek gondolt változásokat összegzem.

1. Annak a gondolatnak a magáévá tétele, hogy a katolikus bűnértelmezéssel ellentétben az ember cselekedeteinek metafizikai következményei nem előre determináltak

A pünkösdzizmus világgépével való azonosulást követően kétségkívül jelentős változás történt Sarah-ban azt illetően, hogy az életével kapcsolatos döntései Isten előtt milyen következménnyel járnak. Az őt válása óta leginkább foglalkoztató probléma, környezete és egyháza által megerősített azon félelme, hogy a környezete elvárásaival ellentétes cselekvései az isteni renddel ellentétesek, amelyek társadalmi megbélyegzettséget, spirituális szinten pedig az öröklét elvesztését eredményezik, feloldódott. Az újonnan megismert és magáévá tett értelmezés szerint Isten nem ilyen kritériumok szerint ítéli meg az embert, „Isten nem dobta őt el magától”. Az egyik legfontosabb változás tehát világnézeti, az ember a kozmoszban elfoglalt helyével kapcsolatos, annak a felismerése, hogy „Isten nem ítéli el őt”:

[Mikor maga a pokaincára jött, erre a hitre. Mi az, ami a maga gondolkodásában megváltozott? Vagy hogy történt ez? Mi az, amit most úgy látja, hogy teljesen, másképp mint azelőtt, hogy gondolta? Vagy ahogy látta azelőtt.] „Úgy, hogy *én remény és Isten nélkül voltam a világban*. [De maga úgy mondta, hogy azelőtt ismerte az Istent, hogy a pokaincára jött.] Hittem, de nekem valahogy el volt gátolva egy dolog. Az, hogy nekem férjnél voltam, s el voltam válva, s volt egy gyerekem. S akkor *én a világon kívül voltam, tehát nem volt esélyem semmire*. Csak úgy éljem az életemet, s tudod, ingemet rugdosódatt [ti. az emberek] *jobbról, balról, hogy megtettem. Rendben, én nyíltan csináltam/hibáztam, de azok, akik titokban*, vaj itthon, *családban* s odaki élnek, hol vannak. [...] *Így. Én azért jöttem a pokaincára, mert az Isten azt mondta, hogy nem ítél el ingemet. Én mindig törődtem, bré, mondom, az Isten az élet Istene*. Ezt a gyermeket is akkor adta, mikor akarta ő. Nem? [érthetetlen szó] *Hibáztam. Mert előtte házasságban voltam. Két évig és nyolc hónapig. És adhatta volna akkor is. De ha nem adta?*⁴⁷

Ugyanebbe a gondolatkörbe tartozik Sarah azon meggyőződése, hogy az Isten semmilyen körülmények között „nem veti el magától”. Ez a tudat az egyházi és a közösségi értelmezésben is bűnként értelmezett döntéseibe és tetteibe való belenyugvást eredményezett. Sarah egyik legutóbbi beszélgetésünk alkalmával egy bibliai idézetet említett, amely számára revelatív volt,

45 „A succesful conversion implies that the convert identity will shape all aspects of the convert’s life. Anything less than that should be considered church affiliation” (Gooren, 2006: 53).

46 Az idézőjel is Török Pétertől.

47 2022. július 3.

hozzáségitette a társadalmi lenézettség és a spirituális biztonság elvesztésének érzéséből való kiálaláshoz. Az idézetet, a Jn 6,37-et felidézve, Sarah arról beszélt, hogy Isten őt semmilyen körülmények között „nem veti el”, mivel szeretete révén „sebeibe be van vésve”.

[S még mi az, ami nagyon fontos, vagy úgy megmaradt magának, hogy amit így a pokaincából megtanult. Hogy akkor ez másképp van, s ez így.] „Vagyan, *van egy rész ott, hogy minden, amit az Atya...*, várja, hogy is van az, le volt írva nekem. »Minden, a mit nékem ad az Atya, én hozzám jő; és azt, a ki hozzám jő, semmiképpen ki nem vetem.«⁴⁸ *Ez az az idézet, amely engem mindig megtartott, bármennyire is le legyek [érthetetlen szó], lenézve, vaj valami, nem búsulam én azt, engemet nem vet az Isten el. És azt láttam, hogy a sebeibe be vagyok vésve, az ő sebeibe, bé vagyok én oda vésve, mert szeret, érted?*⁴⁹

A pünkösdzizmus vilásképe által Sarah számára dilemmáinak feloldását annak a gondolatnak a magáévá tétele eredményezte, hogy az általa elkövetett hibák/bűnök sem társadalmi, sem pedig spirituális értelemben nem végzetes jelentőségűek, sorsa e világi és túlvilági perspektívában sem behatárolt vagy lezárt.

2. A prorokhoz fordulás és Isten jövőbeni akaratának megismerése

Catherine Wanner szerint a „megtérés egy párbeszédet nyit Istennel, amelyben a megtért egy beszélgetőpartnerre tesz szert, aki egy mindentudó, mindenható pozícióból nyújt eligazítást. A párbeszéd törli a szerencséről, lehetőségről, intuícioról és véletlenszerűségről szóló korábbi elképzeléseket. A misztikus indikátorok, amelyeket egy személy megtapasztal, Isten útmutatásaként értelmeződnek” (Wanner, 2007: 168). A szerző azt állítja, hogy (egyéb változások mellett) „ezek a változások a személy énképét alapvető módon átalakítják” (Wanner, 2007: 168). Sarah esetében a pünkösdzizmusra való áttérését megelőző elképzeléseihez képest a vallásváltását követően jelentős különbség a jövőhöz való megváltozott viszonyulása. A jövőre gondolva Sarah egyrészt elfogadja azt, hogy élete legfontosabb történéseiben Isten akarata érvényesül, ugyanakkor hisz abban, hogy Isten akarata bizonyos személyek által megismerhető. Isten akaratának, iránymutatásának vagy egy helyzet (például betegség) értelmezésének lehetősége az általam vizsgált közösségekben az ún. *prorokon* keresztül történik. A prorokról azt tartják, hogy rajta keresztül a Szentlélek beszél.⁵⁰ Sarah nagyobb horderejű döntéseinek, dilemmáinak értelmezésében az utóbbi években egy olyan prorok játszik fontos szerepet, aki, bár gyakran megfordul a központi közösségben, nem abban a régióban lakik, ahol az általam vizsgált hálózathoz tartozó pünkösdi közösségek vannak. Ennek ellenére, bár ilyen értelemben a hálózaton kívülálló személy, a központi és a csángó közösség egykori vezetőjével való jó kapcsolata révén (a 2000-es évek elejétől kapcsolatban van ezekkel a közösségekkel), úgy tűnik, hogy az utóbbi években egyre fontosabb szerepet játszik ezekben a gyülekezetekben. Abban, hogy Sarah feltétel nélkül elfogadja (más közösségekben működő *prorokokkal* ellentétben) az illető *prorok* autoritását, az általa közvetített üzenetekkel (útmutatás, próféciák, jövőre vonatkozó jóvendölések stb.) kap-

48 Románul idéz a Bibliából. A magyar változat a Károli-féle Bibliából származik.

49 2022. július 3.

50 A *prorokok* legitimitásának, autoritásának kérdéséről az illető közösségekben lásd a *prorokra* utaló korábbi hivatkozásokat.

csolatos pozitív tapasztalatai állnak, amelyeket a férjével (a csángó közösség alapítója és vezetője haláláig) közösen kialakított pozitív értelmezések is megerősítettek. Bár arra is volt példa, hogy személyes természetű problémákkal kapcsolatban a központi közösség templomának egy különálló termében kérte ki a *prorokon* keresztül a Szentlélek tanácsát, a rítusra a leggyakrabban Sarah házában kerül sor. Ilyenkor Sarah megvendégeli a *prorokot* és az őt elkísérő központi közösség vezetőjét és annak családtagjait, minek ürügyén Sarah az étkezés előtt vagy után kérdez a *proroktól*. Ilyenkor, Sarah elmondása szerint, a *prorok* azt mondja, hogy „megkérdem az Urat”, és a Szentlélek azonnal üzenetet küld, „bévilágosítja” a *prorok* elméjét. Az így kapott üzenet Sarah számára „Isten útmutatásának” érvényével rendelkezik.

„S akkor én tudom, hogy menek *Isten útmutatása szerint*. Nem, hogy az emberben bízok. Meg kell hallgasd az Istent, hogy ő még beszéljen neked. Érted-e? [...] [Milyen gyakran van prorocsílása neki? Vagy hogy jön ez a prorocsílás?] Hát. Ő tudod, hogy hogy? Nem mind mások, hogy fognak beszélni. Előbb, s vaj valami. Megkértded, s aszandja, *megkérdem az Urat*. S míg diszkutálsz így né vele, egyből bévilágítsa s mondja ki. [De mondjuk itt a háznál is? Vagy az adunarében {templomban/gyülekezetben}?] Há persze, itt a házban. Jén aszondtam, *ami az én családommal kapcsolatos. Megvendégelem őket*, jönnek ide,⁵¹ eszünk, vaj *evés előtt*, vaj *evés után*, *ahogy akarjátok. Imádkozunk*, s fogja mondani.”⁵²

A *prorok*hoz fordulás Sarah esetében utal a megtérés C. Warren-i értelmezésére, amely, mint láttuk, az életben „misztikus indikátorok” szerint való eligazodást és cselekvést a megtérés egyik komponensének tartja.

3. A katolicizmus világgképének idealizáltként való érzékelése szemben a pünkösdzizmus életszemléletének „negatív realizmusával”

Sarah egy interjú alkalmával fontosnak tartotta elmondani, hogy gyermekként elnézegette a Szent Családról szóló idilli ábrázolásokat, és titkon irigyelte a gyermek Jézust, arra gondolva, hogy szülei „egyetlen” gyermekeként, milyen harmóniában él.

„*Mindig néztem a katolikusokat*, hogy milyen szép Jézuska ott, magára, itt Szűz Mária s itt Szent József. *Gyermekként ítéltkeztem*, hogy milyen jó volt Jézusnak, *mert szülei egyetlen gyermeke volt*. *És mi tizenegyen voltunk*. [...] Könnyű, mondom, nekije, ő állt szépen, s műk... (nevet). *És nem volt igaz, mert igaztalanul ítéltkeztem*. *Egy butaságot tudtam*. *Egy hazugságot*. *Gyakorlatilag saját hazugságomon keresztül ítélt meg a dolgokat, amelyek valójában nem úgy voltak*.”⁵³

A Szent Család idilljét bemutató kép, amelyre Sarah emlékezett, akár a katolicizmus világgképéről való mai gondolkodásának a metaforája is lehetne. Sarah elmondta, hogy a „pokaincán” (pünkösdistá valláson) megtanulta, hogy Jézus élete nem csupán a szentképek idillje által ábrázolt idill lehetett.

A szentkép a katolicizmus és a pünkösdzizmus világgképbeli különbségének egy fontos szegmense, a szentek státusával kapcsolatos kérdésekkel kapcsolatban is előjött. A csángók vallásosságában különös jelentőséggel bírnak a szentek. A rendszerváltás előtt épült házak belső terei-

51 A központi közösség vezetőjével jön.

52 2022. július 3.

53 2016. július.

ben gyakran helyeztek el szenteket ábrázoló képeket, szobrocskákat, ugyanakkor, ha kisebb mértékben is, ezek az új építésű házakban is jelen vannak, ha nem is túl gyakran és nem is mindegyikben. Mindemellett némileg szokatlan az, hogy Sarah arra a kérdésemre, hogy püünkösdzimusra való áttérését megelőzően milyen szerepet játszottak vallásosságában a szentek, azt válaszolta, hogy soha nem imádkozott hozzájuk. Elmondása szerint jelenlétük inkább vallásos dilemmát okozott neki, amely abból fakadt, hogy „az Isten, ha tudott velük dolgozni, vele[m] mért nem”? A Szent Család derűjét, boldogságát ábrázoló kép Sarah szemében a megtapasztalt valóság, a sokgyermekes család szegénysége és számtalan problémája, valamint az idill közötti ellentmondást képviselte, amely szemében hiteltelenítette a szenteket.

[S az, amikor maga megkeresztelkedett, már előtte...? Például a szentekkel... hogy gondolja most, hogy akkor mik a szentek? Azelőtt magának fontos volt, vagy imádkozott a szentekhez?] „Nem. Nem imádkoztam szentekhez. Valahogy nem szerettem én a szenteket soha, mert én akartam azt, hogy az Isten, ha tudott velük dolgozni, velem mért nem? [...] A másik az, hogy vót az a kép, Szent József, Szűz Mária s középen pedig Jézuska. *A boldog család*. Há, mondom, jó, így, egy gyermekecske. Mük tizenegyen voltunk, mink nem tudtunk ilyen *boldogok* lenni. (Nevet.) [...] *Az Isten könnyen jön és* mondja, hogy nekije jó volt, vaj szépe, *tebát az ikonok alapján ítélkezve. Az ikonok alapján*, s hogy voltak kipiktálva [kifestve]. Nezd csak oda, Jézuskának könnyű élete volt, s szent es tudott lenni. S megmaradjan, nem tom, hogy es. *Mi ha tizenegyen voltunk testvérek, és apánk, ha nem ment dolgozni*, nem volt, miből éljél. [Érthetetlen szó.] *Ez zavart engem*. S aztá' mikor megtudtam, hogy nem éppen úgy van. Hogy Jézus... nem olyan könnyű életje volt nekije. *Érted?* Nem volt éppen ulyan...”⁵⁴

Sarah mai fejjel úgy gondolja, hogy a katolicizmusban ugyanúgy, ahogy Krisztus gyerekkoráról is, túlságosan szépített, idealizált módon jelenítették meg a bibliai történeteket, az „Isten dolgairól” általában is egy szépített, az élethelyzetek realitásaitól idegen, kimerevített módon beszéltek. A püünkösdzimuszban az élet nehézségben bővelkedő tapasztalataira, „a problémák, tragédiák realizmusának” részleteire sokkal nagyobb hangsúly kerül. A püünkösdzimusz a bibliai történetek megszemélyesítése, életközelve való hozása, az egyéni problémákhoz való közelítése által személyközelibb, problémacentrikusabb választ kínál a hozzá csatlakozóknak. Mivel a katolicizmus mai véleménye szerint túlságosan kimerevített, az ellentétekre fókuszálva tekint az ember életpályájára, amelyben elsikkadnak az élet komplexitásának részletei, kevésbé hiteles Sarah számára a püünkösdzimusz világmagyarázatához képest, amely jobban kihangsúlyozza az élethelyzetek negatív realitását/személyes oldalait.

[De akkor itt most másképp érti meg a dolgokat a világból is.] „Há' persze, há' amikor neki nagy gogoşti [itt: felfújt, megszépített dolgok] mondtak az Istenről, s csak szépet, s meg volt sikigatva [sikálva] szépen, há nem úgy van, bré, há te még neki is sért [fájt] a feje, foga, mindennye vót, ehezett vót, nem vót rongya, nem vót miből, hát de azért jött világra, emberi testet vett, hogy őrizze meg aztot, miben vagyunk mük. [De ezt már a pokaitoktól tanulta meg maga.] Igen. [Ott hallotta.] Igen, igen.”⁵⁵

54 2022. július 3.

55 2022. július 3.

ÖSSZEGRZÉS

Tanulmányomban egy csángó asszony vallási megtérésének folyamatát elemeztem a megtérés „folyamatelméleteinek” alapját képező John Lofland és Rodney Stark modellje segítségével. Emellett bemutattam a pünkösdzizmusra való áttérést követően az asszony világképében történő legfontosabb változásokat.⁵⁶ Ezek között kiemeltem azt, hogy Sarah életére nézve megkülönböztetett jelentősége volt annak, hogy a pünkösdzizmus segítségével eljutott ahhoz a meggyőződéshez, hogy korábbi cselekedetei, amelyek a helyi közösségek és annak spirituális vezetői szerint bűnként értelmeződtek, nem determinálták őt abban, hogy élete metafizikai perspektíva nélkülivé váljon. A *prorok*hoz fordulás lehetősége az élet különösen nehéz dilemmái esetén és döntéshelyzeteiben, a *prorokon* keresztül Isten/Szentlélek személyesen neki szóló válaszai, útmutatásai új és fontos elemet képeznek Sara vallásosságában. A harmadik különbséget abban láttam, ahogy Sarah ellentmondást érzékelt a katolicizmus általa megismert vagy annak tartott világképe, valamint a pünkösdzizmus életszemlélete, „negatív realizmusa” között, abban, ahogy a pünkösdzizmus az ember által megélt élethelyzetek nehézségeit idealizmus és fennköltég nélkül, az élet által „megtört”, de jó irányba fordult életű emberek történeteivel segítségével magyarázta.

A pünkösdzizmusra való áttérés adott helyzetben új mikroszociális integrációt, spirituális szinten pedig a vallásos világkép átrendeződését eredményezte az egyébként a pünkösdzizmusra való áttérést megelőzően is mélyen vallásos nő esetében. Sarah megtérése nem egy szekuláris világkép vallással való felcserélését jelentette, hanem egy mélyen vallásos mentalitás és értékrendszer olyan mértékű átértelmezését, amely a saját vallásos meggyőződésében egzisztenciális krízishez vezető ellentmondást feloldotta.

A faluközösségnek az asszonyhoz való viszonyulása, elvárásainak merevsége, az életével kapcsolatos döntéseinek következményeiről szóló közösségi és egyházi ítélet magáévá tétele, miszerint számára nincs megváltás és túlvilági örök élet, amelynek eredménye „spirituális káosz” érzése, olyan okok, amelyek fontos szerepet játszottak egy pünkösdista közösséghez való csatlakozásában. Az asszony a faluközösség legfontosabb intézményei (család, szomszédok, tágabb gyülekezet, a pap), a tradicionális társadalmak reflexeit és attitűdjeit hordozó csángó társadalom általi marginalizáltsága egy olyan sajátos elemet képez a megtéréstörténetében, amely a nyugati, elsősorban amerikai, új vallási közösségekhez csatlakozó személyek megtérésére kidolgozott vallásemelvényekben nem jelenik meg, mivel azok a személyek, akiknek a megtérését ezek az elméletek magyarázták, magas fokon individualizált társadalmak tagjai, akiknek sokkal egyénibb természetű kríziseik voltak.⁵⁷

56 Ennek módszertani vonatkozásait (katolikus világkép vs. Sarah korábbi világképe, az asszony megtérés előtti világképének „konstruálódása”, az arra való emlékezés) lásd az elemzés vonatkozó részénél. Köszönöm Kiss Dénesnek, hogy a különbségek kihangsúlyozásának szükségességére felhívta a figyelmemet.

57 Köszönettel tartozom Kiss Dénesnek, aki erre felhívta a figyelmemet, illetve ennek fontosságát hangsúlyozta.

Sarah pünkösdistává való keresztelkedésével, valamint azzal, hogy férjhez ment a pünkösdiszmus regionális megjelenítődési formáira hasonlító karizmatikus csoport⁵⁸ vezetőjéhez, a közösség világgépének, a csoport a nőkre vonatkozó normáinak, életmódjának teljes felvállalását jelenti.

A pünkösdiszmushoz való fordulással alapvető változás állt be társadalmi kapcsolataiban is. A közösséget megalapító és azt vezető Antonhoz való férjhezmenetele után új, a csángó közösség által megtúrt, és bizonyos mértékű társadalmi elfogadást is nyert. Ez a szomszédokkal való „beszélő viszonyt”, a faluban a hozzá való attitűdök szintjén illetően, ha távolságtartó is, de tiszteletteljes viszonyulást jelentett. A korábban beszűkült kapcsolatai helyett új kapcsolatai formálódtak, amelyek főként a helyi pünkösdista közösségből, valamint a regionális pünkösdista hálózatból kerülnek ki.

SZAKIRODALOM REFERENCES

- Károli-biblia* (é. n.). Károli-biblia online. (Eredeti megjelenés dátuma: 1590.) <https://www.online-biblia.ro/bible/1> Hozzáférés dátuma: 2022. november 18.
- BUCKSER, A.–GLAZIER, S. D. (eds.)
(2003) *The Anthropology of Religious Conversion*. Lanham, MD–Boulder–New York–Toronto, Rowman & Littlefield Publishers.
- COLEMAN, S.
(2003) Continuous Conversion? The Rhetoric, Practice, and Rhetorical Practice of Charismatic Protestant Conversion. In Andrew BUCKSER–Stephen D. GLAZIER (eds): *The Anthropology of Religious Conversion*, Lanham, MD–Boulder–New York–Toronto, Rowman & Littlefield Publishers, 15–28.
- GOOREN, H.
(2006) The Religious Market Model and Conversion: Towards a New Approach. *Exchange* 35(1). 39–60.
- LOFLAND, J. – STARK, R.
(1965) Becoming a World-saver: A Theory of Conversion to a Deviant Perspective. *American Sociological Review* (30)60, 862–875.
- MOHI, S. (rendező), & Tánczos, V. (szakértő) (1998). *Gyöngyökkel gyökereztél – Moldvai archaikus népi imádságok* [film]. Dunatáj Alapítvány.
- PETI L.
(2020a) Bevezetés: Pünkösdi hálózat egy modernizációs változások jellemezte régióban. In: „Krisztus ajándéka van bennünk”. *Pünkösdiszmus moldvai román, roma és csángó közösségeiben*. Balassi Kiadó–Erdélyi Múzeum-Egyesület, Budapest–Kolozsvár, 7–16.

58 Amely fontos sajátosságokat, a vezetőjük megtéréstapasztalatára és a tagok korábbi római katolikus szocializációjára egyaránt visszavezethető különbségeket is megőrzött. Erről bővebben lásd: Peti, 2020d.

- (2020b) A Szentlélek ajándékai és karizmatikus rítusok egy moldvai kistérség pünkösdi közösségeiben. In: „*Krisztus ajándéka van bennünk*”. *Pünkösdzizmus moldvai román, roma és csángó közösségekben*. Balassi Kiadó–Erdélyi Múzeum-Egyesület, Budapest–Kolozsvár, 17–48.
- (2020c) Migráció és pünkösdzizmus egy kelet-moldvai kolduló roma közösségben. In: „*Krisztus ajándéka van bennünk*”. *Pünkösdzizmus moldvai román, roma és csángó közösségekben*. Balassi Kiadó–Erdélyi Múzeum-Egyesület, Budapest–Kolozsvár, 74–98.
- (2020d) Két moldvai karizmatikus vallási közösség alapítójának megtéréstörténete. In: „*Krisztus ajándéka van bennünk*”. *Pünkösdzizmus moldvai román, roma és csángó közösségekben*. Balassi Kiadó–Erdélyi Múzeum-Egyesület, Budapest–Kolozsvár, 99–123.
- (2020e) „...érezni lehet, érzed az Istent”. A nyelveken szólás (glosszológia) szerepe két különböző pünkösdista gyülekezetben. In: „*Krisztus ajándéka van bennünk*”. *Pünkösdzizmus moldvai román, roma és csángó közösségekben*. Balassi Kiadó–Erdélyi Múzeum-Egyesület, Budapest–Kolozsvár, 145–164.
- RAMBO, L. R.
(1999) Theories of Conversion: Understanding and Interpreting Religious Change. *Social Compass* 46(3), 259–251.
- RAMBO, L. R. – FARHADIAN, C. E.
(1999) Converting: Stages of Religious Change. In: Christopher LAMB–M. Darrol BRYANT (eds): *Contemporary Practices and Controversies*, London–New York, Cassell, 23–34.
- TÖRÖK Péter
(2011) Ki itt belép, hagyjon fel minden reménnyel? A megtérés jellemzői, a tagok toborzása és megtartása – agy mosás, tekintély és függés. In: *És (a)mikor destruktívak? Az új vallási mozgalmak szociológiája és hazai helyzete*. Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet – Párbeszéd [Dialógus] Alapítvány – Híd Alapítvány, Budapest, 44–85.
- WANNER, C.
2007 *Communities of the Converted. Ukrainians and Global Evangelism*. Ithaca–London, Cornell University Press.